

วารสารพุทธศิลปกรรม

JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 | มกราคม - มิถุนายน 2562 | Vol.2 No. 1 | January - June 2019 |

ISSN : 1905-534x (Print)
ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

หน่อพุทธพงศ์และหน่อพระอรหันต์ในตำนานอุรังคธาตุ Nor Buddha Pong and Nor Phra Arahan in Urangkathat Legend

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

Sirisak Apisakmontree

นักวิจัยอิสระ

Independent researcher

ธนิกันต์ วรธรรมานนท์

Tanikan Warathammanon

ภัณฑารักษ์ชำนาญการ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่

Expert curator, Head of the Chiang Saen National Museum

E-mail: sak_api@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ วิเคราะห์เรื่องหน่อพุทธพงศ์กับหน่อพระอรหันต์ในตำนานอุรังคธาตุ พบว่าหน่อพุทธพงศ์เป็นคำที่ใช้เรียกพระยาโคตรบรูเมืองศรีโคตรบอง และพระไชยเชษฐาธิราชเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งเป็น 2 พระชาติใน 17 พระชาติของพระศรีอาริยมุตตรัยพระพุทธเจ้าในอนาคตองค์ที่ 1 กับใช้เรียกบุรีจันอ่วยล้วยเมืองจันทบุรี ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระธรรมราชาพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าในอนาคตองค์ที่ 3 การสังสมบาร์มีของหน่อพุทธพงศ์ทั้ง 2 คือ การสถาปนา ทำนุบำรุงรักษา และฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเมืองต่างๆ บนแผ่นดินที่ราบลุ่ม 2 ฝั่งแม่น้ำโขง สำหรับหน่อพระอรหันต์เป็นคำเรียกกษัตริย์ทั้ง 5 พระองค์ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการประดิษฐานพระอุรังคธาตุใน พ.ศ. 1 ได้แก่ พระยาสุวรรณภิงคารเมืองหนองหานหลวง พระยาคำแดงเมืองหนองหานน้อย พระยาจุลณีพรหมทัตเมืองจุลณีพรหมทัต พระยาอินทปัฐนครเมืองอินทปัฐ และพระยานันทเสนเมืองศรีโคตรบอง กษัตริย์ทั้ง 5 พระองค์นี้ทรงเป็นหน่อเนื้อของพระอรหันต์ 5 พระองค์ที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการสถาปนาพระอุรังคธาตุใน พ.ศ. 200 ได้แก่ พระมหาวรตันเถระ พระจุลรัตน์เถระ พระจุลสุวรรณปราสาทเถระ พระมหาสุวรรณปราสาทเถระ และพระสังขวิขเถระ ทั้งนี้หน่อพุทธพงศ์จะเสวยพระชาติเป็นกษัตริย์กับฤๅษี

เท่านั้น ไม่เสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์ เพราะอำนาจของนิพพานอันเป็นสมบัติแห่งพระอรหันต์จะทำให้พ้นไปจากการจุติและอุบัติในพระชาติต่อไป ซึ่งเป็นอุปสรรคในการสั่งสมบารมีที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

คำสำคัญ: ตำนานอุรังคธาตุ, หน่อพุทธพงศ์, หน่อพระอรหันต์

Abstract

This academic article aims to analyze Nor Buddha Pong (The Heir of Buddha) and Nor Phra Araham (The Heir of Saint) in Urangkathat Legend. It is found out that Nor Buddha Ong is a word used for calling Phra Ya Tikottaboon from Sri Kottabong and Phra Chaiyachettatiraj from Vientien. These two monarchs are two forms of reincarnation of Sri Ariyamettrai, the first Lord Buddha. This name is also used for calling Buri Chan Uayluay from Chantaburi, which is a reincarnation form of Phra Thammaracha Buddha Chao, the third Lord Buddha. The holy deeds of these two monarchs include the establishing, maintaining, and reviving Buddhism in several cities on Mae Khong river plain. The word “Nor Phra Araham” is used for calling the five kings who were involved in rectifying the holy chest bone pagoda in 1 B.E.: Phraya Suwanna Pingkarn from Nong Han Luang, Phraya Kam Daeng from Nong Han Noi, Phraya Joonnanee Phromtat from Joonnanee Phromtat, Phraya Inthapat Nakorn from Inthapat, and Phraya Nantasen from Sri Kottabong. These five kings are the heirs of five saints involved in erecting the holy chest bone pagoda in 200 B.E.: Phra Maha Rattana Thera, Phra Chula Rattana Thera, Phra Chula Suwan Prasat Thera, Phra Maha Suwanna Prasat Thera, and Phra Sangkawichcha Thera. Nevertheless, Nor Buddha Pong would be born as a king and a hermit only, not Araham (saint), because the power of nirvana, the asset of Araham, prevents him from rebirthing in the next life time,

which makes it impossible for him to accumulate the prestige or become the Lord Buddha in the future.

Keywords: Urangkathat Legend, Nor Buddha Pong, Nor Phra Araham

บทนำ

ตำนานอุรังคธาตุเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาบนแผ่นดินที่ราบลุ่ม 2 ฝั่งแม่น้ำโขง ดำเนินเรื่องตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ากกุสันธะ พระพุทธเจ้าองค์ที่ 1 สมัยภัทรกัป ถึงสมัยพระยาไชยเชษฐาธิราชเจ้า ที่ปกครองล้านช้างใน พ.ศ. 2091–2114 ดำเนินเรื่องตามความคติความเชื่อเรื่องพระพุทธเจ้าในสมัยภัทรกัป และพระพุทธเจ้าในอนาคต ผ่านเหตุการณ์การจุติและอุบัติเป็นกษัตริย์และฤๅษีในเมืองต่างๆ ที่เจริญและเสื่อมทรามลงไปตามเหตุปัจจัยในแต่ละยุคสมัย กษัตริย์ในเมืองต่างๆ มีทั้งที่เป็นหน่อพุทธพงศ์และหน่อพระอรหันต์ ซึ่งในตำนานอุรังคธาตุได้แสดงพระชาติของพระพุทธเจ้าในอนาคตหรือหน่อพุทธพงศ์และพระอรหันต์หรือหน่อพระอรหันต์ไว้อย่างชัดเจน นำมาซึ่งความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เรื่องหน่อเนื้อพุทธพงศ์กับหน่อเนื้อพระอรหันต์ในตำนานอุรังคธาตุว่ามีลักษณะเช่นไร โดยตำนานอุรังคธาตุที่ใช้ในการวิเคราะห์ เป็นฉบับซึ่งกรมศิลปากรได้จัดพิมพ์เนื่องในการสมมนาทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมสองฝั่งโขง พ.ศ. 2537

หน่อพุทธพงศ์และหน่อพระอรหันต์

1. หน่อพุทธพงศ์

หน่อพุทธพงศ์ตามที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง พระชาติต่างๆ ของพระพุทธเจ้าในอนาคต 2 พระองค์ คือ พระศรีอาริย์เมตไตรยกับพระธรรมราชา พุทธเจ้า เหตุที่พระพุทธองค์ต้องเสวยพระชาติเป็นหน่อพุทธพงศ์องค์ต่างๆ นั้น เพื่อการสั่งสมบารมีในการบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า ด้วยวิธีการสถาปนาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในเมืองต่างๆ ลักษณะเช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องชาตกหรือประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าโคตมะที่ได้จุติและอุบัติเป็นพระโพธิสัตว์ในรูปของมนุษย์

และสัตว์ต่างๆ เพื่อสั่งสมบารมีในการบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้าโคตมะต่อไป

พระศรีอาริยมุตไตรัยกับพระธรรมราชาพุทธเจ้าเป็นสองในสิบของพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลที่ปรากฏในคัมภีร์อนาคตวงศ์อันเป็นที่รู้จักกันดีในล้านนาและล้านช้าง โดยพระศรีอาริยมุตไตรัยเป็นพระอนาคตพุทธเจ้าองค์ที่ 1 ได้เสวยพระชาติเป็นพระอชิตเถระในสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะ ส่วนพระธรรมราชาพุทธเจ้าเป็นพระอนาคตพุทธเจ้าองค์ที่ 3 ได้เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าปเสนทิโกศลในสมัยพระโคตมะ สำหรับในตำนานอรัญคราตุ หน่อพุทธพงศ์ของพระศรีอาริยมุตไตรัยคือพระเจ้าติโครบูรเมืองศรีโคตรบอง และพระไชยเชษฐาธิราชเมืองเวียงจันทน์ ส่วนหน่อพุทธพงศ์ของพระธรรมราชาพุทธเจ้าคือบุรีจันอ้วยล้วยผู้สร้างเมืองจันทบุรีบนเมืองสุวรรณภูมิเดิม

ทั้งนี้การสืบหน่อพุทธพงศ์ในตำนานอรัญคราตุนี้มีลักษณะที่ต่างออกไปจากการสืบเชื้อสายพระมหาสมมติในตำนานการสร้างบ้านเมืองบนที่ราบเชิงแสนได้แก่ ตำนานเมืองสุวรรณโคตม คำ ตำนานเมืองโยนกนาถพันธสิงหนวัติ (ตำนานสิงหนวัติ) และตำนานเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน กล่าวคือ การสืบเชื้อสายพระมหาสมมติเป็นการสืบเชื้อสายทางสายเลือดจากพระมหาสมมติซึ่งก็คือพระโพธิสัตว์โคตมะที่อุบัติเป็นกษัตริย์พระองค์แรกของโลกในสมัยต้นภัทรกัป กล่าวอีกแง่หนึ่งคือกษัตริย์ทั้งหลายทั่วโลกต่างล้วนสืบเชื้อสายทางสายเลือดจากพระมหาสมมติด้วยกันทั้งสิ้น เช่น กษัตริย์เมืองสุวรรณโคตม คำ และกษัตริย์เมืองโยนกนาถพันธสิงหนวัติ เป็นต้น ภายหลังเมื่อพระโพธิสัตว์โคตมะลงมาอุบัติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะได้ออกผนวชและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ในตำนานจึงเกิดมีกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายทางธรรมชั้น เพราะกษัตริย์บางพระองค์ที่แม้จะสืบเชื้อสายทางสายเลือดจากพระมหาสมมติก็อาจจะดำรงตนอยู่ในความอธรรมก็ได้ อันเป็นเหตุให้บ้านเมืองพินาศล่มจมและพระพุทธศาสนาเสื่อมสูญไป กษัตริย์ที่สืบเชื้อสายทางธรรมอาจไม่ได้สืบเชื้อสายทางสายเลือดจากพระมหาสมมติก็ได้ เช่นในกรณีกษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนที่เดิมเป็นชนพื้นเมืองอาศัยอยู่บนดอยสูงเรียกปู่เจ้าลาวจก มีโอกาสได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าโคตมะ แล้วเกิดความเลื่อมใส หันมานับถือพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นผู้อุปถัมภ์พระธาตุดอยตุงอยู่เป็นเวลาหลายร้อยปี เมื่อจุติจึงไปอุบัติเป็นเทวบุตร ก่อนลงมาครองเมืองหิรัญนครเงินยาง (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2559)

บางครั้งในตำนานเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนก็เรียกการสืบเชื้อสายพระมหาสมมติทางสายเลือดว่าหน่อพุทธวงศ์ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าหน่อพุทธพงศ์ในตำนานอุรังคธาตุ และในบางครั้งในตำนานอุรังคธาตุก็เรียกหน่อพุทธพงศ์ว่าหน่อพุทธังกูรอันเป็นคำที่พบในตำนานเมืองบนแผ่นดินที่ราบเชียงแสนเช่นกัน แม้คำข้างต้นจะใกล้เคียงกันแต่ความหมายที่ปรากฏในแต่ละตำนานก็ต่างกัน กล่าวให้เข้าใจโดยง่ายว่าการสืบเชื้อสายพระมหาสมมติเกิดขึ้นในวงศ์กษัตริย์เป็นลูกหลานของพระมหาสมมติ ส่วนการสืบหน่อพุทธพงศ์เกิดขึ้นในวงศ์กษัตริย์กับกษัตริย์คือการจุติกลับมาเกิดใหม่ของพระพุทธเจ้าในอนาคตในแต่ละพระชาติ เพื่อการสั่งสมบารมีในการเป็นพระพุทธเจ้าต่อไป

1.1 พระศรีอาริยมตไตรยในตำนานอุรังคธาตุ

พระศรีอาริยมตไตรยในตำนานอุรังคธาตุ คือ พระยาติโคตรบุร เหตุที่กล่าวเช่นนี้เป็นไปตามพุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้ากัสสปะที่เมืองสุวรรณภูมิตั้งว่า “...เวียนกลับไปลังกาทวีปครั้งหนึ่ง แล้วกลับคืนมาในเมืองอินทปัฐนครในชาติอันถ้วน 3 ตลอด 5,000 วรษา ครั้นจุติจากชาติอันถ้วน 3 ก็ได้ไปบังเกิดในชั้นดุสิต ปรากฏชื่อว่า **สุริยวงศาไชยจักรเทพบุตรอริยมตไตรยโพธิสัตว์...**” (กรมศิลปากร, 2537: 40) พระองค์ทรงตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ภายหลังจากที่ได้รับบาตรและเดินไปส่งบาตรให้พระพุทธเจ้าโคตมะว่า “...ทอดพระเนตรพระศาสดาจนสุดชั่วพระเนตร จึงคำนึงในพระทัยว่าอยากจะเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง...” (กรมศิลปากร, 2537: 40) และเป็นไปตามคำปรารถนาในพระชาติที่อุบัติเป็นพระยาสุมิตตธรรม เมืองมรุกขนคร ภายหลังได้รู้ปาณาพระอุรังคธาตุว่า “....ปรารถนาให้ได้เสวยราชสมบัติทั่วพระนครที่มีในชมพูทวีปทั้งสิ้น และได้เป็นผู้ค้าชูพระพุทธศาสนาตลอด 5000 พระวรรษา ครั้นจุติให้ได้ไปเสวยสุขในชั้นดุสิต ลงมาพร้อมด้วย (เป็น) พระอริยมตไตรยโพธิสัตว์...” (กรมศิลปากร, 2537: 143) สอดคล้องกับคำปรารถนาของเทวีพระองค์ที่ปรารถนาเป็นเทวีแก้วของพระองค์ “...ตราบเท่า (พระยาสุมิตตธรรม) ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเข้าสู่ินพพาน...” (กรมศิลปากร, 2537: 143)

ทั้งนี้พระชาติของพระศรีอาริยมตไตรยที่พบในตำนานอุรังคธาตุ มีทั้งสิ้น 17 พระชาติ นับตั้งแต่พระยาติโคตรบุรลงไป ดังนี้

พระชาติที่ 1 อุบัติเป็นพระยาติโคตรบุร เมืองศรีโคตรบอง สมัยพระพุทธเจ้าโคตมะ ทรงตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าโดยมิได้เอ่ยวาจาสิ้นพระชนม์ก่อนพระพุทธเจ้านิพพานเล็กน้อย

พระชาติที่ 2 อุบัติเป็นพระยาสุริยกุมาร เมืองสาเกตนครหรือเมืองร้อยเอ็ดประตู สถาปนาพระพุทธศาสนาเป็นปฐมที่เมืองร้อยเอ็ดประตู

พระชาติที่ 3 อุบัติเป็นพระยาสุมิตตธรรม เมืองมรุกขนคร เกิดเมืองจันทบุรีของบุรีจันอ้วยล้วย พระองค์ทรงสถาปนาพระอุรังคธาตุครั้งที่ 1 ก่อนเสด็จไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเมืองร้อยเอ็ดประตูเป็นครั้งที่ 2 และโปรดให้สร้างพระธาตุอิงฮังในเวลาต่อมา จบเนื้อหาในตำนานอุรังคธาตุ

พระชาติที่ 4 อุบัติเป็นสุมิตตธรรมฤๅษี เมืองพารณสี อยู่ป่าหิมพานต์บำเพ็ญธรรม

พระชาติที่ 5 อุบัติเป็นพระยาไชยจักร เมืองศรีสัตตนาคนีสีพระพุทธรูปศาสนาในเมืองศรีสัตตนาคนี ไปตั้งพระพุทธรูปที่เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนี (เมืองเวียงจันทน์)

พระชาติที่ 6 อุบัติเป็นไชยจักรฤๅษี บำเพ็ญธรรม

พระชาติที่ 7 อุบัติเป็นพระยาไชยประเสริฐ ตั้งเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนี (เมืองเวียงจันทน์) พร้อมบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาในเมือง ก่อเจดีย์โลมธาตุหัวเน่าตาคตบนภูเขาลวง ก่ออุโมงค์โลมพระธาตุพระอรหันต์ที่พระยาจันทบุรี (บุรีจันอ้วยล้วย) พร้อมด้วยพระอรหันต์สององค์ได้สถาปนาไว้ ปลายสมัยได้บวชเป็นฤๅษีชื่อไชยฤๅษี

พระชาติที่ 8 อุบัติเป็นพระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเชษฐิราช ทรงบำเพ็ญศีลทานบารมี ตั้งอยู่ในทศราชธรรม 10 ประการ ได้กำจัดคนทั้งหลายที่มีมิฉฉาติฐิ ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนี ก่อเจดีย์โลมอุโมงค์อุรังคธาตุเป็นครั้งที่ 2

พระชาติที่ 9 อุบัติเป็นสุริยวงศาจักรฤๅษี บำเพ็ญธรรม

พระชาติที่ 10 อุบัติเป็นพระยาอินทปัฐนคร บำรุงพระพุทธศาสนาในเมืองอินทปัฐครั้งที่ 2

พระชาติที่ 11 อุบัติเป็นพระยาสุริยวงศาคุรุนท ฟื้นฟูเมืองและพระพุทธศาสนาในเมืองร้อยเอ็ดประตูเป็นครั้งที่ 3

พระชาติที่ 12 อุบัติในเมืองสาวตถิ บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นครั้งที่ 3

พระชาติที่ 13 อุบัติในเมืองกุสินารา บำรุงพระพุทธศาสนาในเมือง 3 ครั้ง
พระชาติที่ 14 อุบัติในเมืองราชคฤห์ บำรุงพระพุทธศาสนาในเมือง 3 ครั้ง
พระชาติที่ 15 อุบัติในลังกาทวีป บำรุงพระพุทธศาสนา
พระชาติที่ 16 อุบัติในเมืองอินทปัฐ บำรุงพระพุทธศาสนาเมืองอินทปัฐ
เป็นครั้งที่ 3

พระชาติที่ 17 อุบัติเป็นสุริยวงศาไชยจักรเทพบุตรอริยมตไตรยโพธิสัตว์
บนสวรรค์ชั้นดุสิต

ในจำนวน 17 พระชาตินี้ จำแนกเป็นกษัตริย์ 8 พระชาติ ได้แก่ พระยา
ติโคตรบูรเมืองศรีโคตรบอง พระยาสุริยกุมารเมืองสาเกตนครหรือเมืองร้อยเอ็ด
ประตุ พระยาสุมิตธรรมเมืองมรุกขนคร พระยาไชยจักรเมืองศรีสัตตนาคนคร
ไชยประเสริฐเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนครหรือเมืองเวียงจันทน์ พระยาสุริยวงศาไชยจักร
ธรรมิกราชาเขมรราชเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาคนครหรือเมืองเวียงจันทน์ พระยาอินทปัฐ
นคร พระยาสุริยวงศาภูกนทเมืองร้อยเอ็ดประตุ และพระฤๅษี 3 พระชาติ ได้แก่ สมิต
ธรรมฤๅษี ไชยจักรฤๅษี สุริยวงศาจักรฤๅษี โดยพระชาติที่เป็นฤๅษีนี้ได้อาศัยอยู่ใน
เมืองศรีสัตตนาคนคร และที่ไม่สามารถระบุพระชาติได้ว่าเป็นกษัตริย์หรือพระฤๅษีอีก 5
พระชาติ ได้แก่ จูติไปเกิดในเมืองสาวตถิ จูติไปเกิดในเมืองกุสินารา จูติไปเกิดในเมือง
ราชคฤห์ จูติไปเกิดในลังกาทวีป จูติไปเกิดในเมืองอินทปัฐ โดยพระชาติสุดท้ายได้อุบัติ
เป็นสุริยวงศาไชยจักรเทพบุตรอริยมตไตรยโพธิสัตว์บนสวรรค์ชั้นดุสิต

ในเมตเตยวงสได้แสดงการมีธรรมที่พระศรีอาริยมตไตรยจะต้อง
บำเพ็ญ คือ การมีธรรม 30 ทศ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2551: 180-
181) อธิบายว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ครบ 3 ชั้น ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ
ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา แต่ในประวัติการสร้างบารมี
ของพระยาติโคตรบูรในตำนานอุรังคธาตุเน้นไปที่การสถาปนา ทำนุบำรุงรักษา และ
ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในเมืองต่างๆ เป็นจำนวนเมืองละ 3 ครั้ง โดยไม่แสดงราย
ละเอียดของบารมีทั้ง 30 ที่พระองค์ได้บำเพ็ญแต่อย่างไร และประวัติพระศรีอาริย
เมตไตรที่พบในเมตเตยวงสระบุว่า พระมารดาของพระพุทธองค์ คือ นางพรหมณี
วดี บิดาคือพรหมโณสุพรหม อโศกเถระเป็นอัครสาวกเบื้องขวา พรหมเทวเถระเป็น
อัครสาวกเบื้องซ้าย อัครสาวิกามี 2 คน คนหนึ่งชื่อปทุมมาเถรี อีกคนหนึ่งชื่อสมณา

เถรี อุปาสะและอุปาสิกามี 2 คน คือ นางยัสสวดีกับนางสังฆทันนา ด้วยเหตุนี้นางปัจฉิมราชเทวีของพระสุเมตตรธรรม (พระชาติที่ 3 ของพระยาโคตรบรู) ที่ปรารภนาเป็นมารดาพระศรีอาริยมุตไตรยจึงต้องไปอุบัติเป็นนางพรหมณีวดี ส่วนอมรฤชี่ที่ปรารภนาเป็นพระพุทธรูปบิดาจึงต้องอุบัติเป็นพราหมณ์สุพรหม พระยาปุตตจุลณีพรหมทัตที่ปรารภนาเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายจึงอุบัติเป็นพรหมเทวเถระ พระยาจุลอินทปฐนุครที่ปรารภนาเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาอุบัติเป็นอโศกเถระ ส่วนนางเทวีมารตามหารัตนเถระทั้ง 2 ที่ปรารภนาเป็นอัครสาวิกา อาจอุบัติไปเป็นนางปทุมเถรีหรือนางสมุณเถรีก็ได้

1.2 ทำไมพระยาโคตรบรูจึงเป็นหน่อพุทธวงศ์ของพระศรีอาริยมุตไตรย

เรื่องพระยาโคตรบรูนี้เป็นที่รู้จักแพร่หลายของผู้คนในอดีตในเขมรอยุธยา และล้านช้าง ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกัมพูชา ฉบับนักกองคันทรันต์ พ.ศ.2420 พระราชพงศาวดารเหนือเรื่องพระยาแกรก ตำนานเมืองพิจิตรเรื่องพระยาศรีโคตรเทวราช ตำนานเมืองศรีสะเกษ ตำนานพะยาสิโคตตะบองของลาว และคำให้การชาวกรุงเก่าอันเป็นคำให้การตามความทรงจำของเขลยศึกอยุธยาที่พม่า เป็นต้น โคร่งเรื่องพระยาโคตรบรูในตำนานต่างๆ ข้างต้น มี 2 รูปแบบหลัก รูปแบบแรกแต่งให้พระองค์ในวัยเด็กมีร่างกายบอบบาง ภายหลังได้กินข้าวทิพย์ทำให้มีร่างกายกำยำ มีพลังกล้ามหาศาล ได้เข้าร่วมสงครามและชนะทุกครั้ง จนได้รับการยกย่องขึ้นเป็นกษัตริย์ พระองค์ถูกฆ่าตายด้วยการเอาไม้แหลมแทงเข้าทางรูทวารหนักในขณะนั่งขับถ่าย โคร่งเรื่องนี้ได้แก่ ตำนานพะยาสิโคตตะบองของลาว เป็นต้น โคร่งเรื่องรูปแบบที่สองแต่งให้พระองค์เป็นกษัตริย์ทรงอำนาจแต่ถูกพระยาแกรกขับไล่ออกจากเมือง พระยาแกรกนี้ในวัยเด็กมีร่างกายพิการ ภายหลังได้กินข้าวทิพย์และทาน้ำมันจากพระอินทร์ ทำให้ร่างกายหายเป็นปกติทั้งยังมีพลังกล้ามหาศาล ได้ขับไล่พระยาศรีโคตรบรูออกจากเมืองด้วยบุญญาธิการ พระยาศรีโคตรบรูได้ไปครองล้านช้างและถูกฆ่าตายด้วยการเอาไม้แหลมแทงเข้าทางรูทวารหนักในขณะนั่งขับถ่าย โคร่งเรื่องนี้ได้แก่ พระราชพงศาวดารเหนือเรื่องพระยาแกรก เป็นต้น ทั้งนี้โคร่งเรื่องพระยาโคตรบรูในพระราชพงศาวดารกัมพูชานั้นมีการผสมกันทั้ง 2 รูปแบบ และในตำนานเมืองพิจิตรกล่าวแปลกออกไปว่าพระองค์เป็นโอรสของพระยาโคตมเทวราชที่พ่ายแพ้

บารมีผู้มีบุญพระยาแกรก พระยาโคตมเทวราชจึงได้หนีออกจากเมือง และโอรสของพระองค์คือพระยาติโคตรบุรุษก็ได้สร้างเมืองพิจิตรขึ้นในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุนี้ เรื่องราวของพระยาติโคตรบุรุษจึงเป็นเรื่องของกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่อยู่ในความทรงจำของผู้คนในดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงทั้งลาวและเขมร ตลอดจนถึงผู้คนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับชาวลาวเชื่อว่าศพพระยาติโคตรบุรุษถูกล่องแพจากล้านช้างนำมาเผาที่เมืองศรีโคตรบอง และเรียกเมืองนั้นว่าเมืองศรีโคตรบองเหตุเพราะระลึกถึงพระองค์

เหตุที่ในตำนานแต่งให้พระองค์เป็นหน่อพุทธพงศ์ของพระศรีอาริยมุตไตรย น่าจะเกิดขึ้นมาจากความเคารพศรัทธาของชาวลาวที่มีต่อพระองค์ในทำนองวีรบุรุษศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งยึดถือสืบต่อกันมาจากอดีตเป็นเวลายาวนาน และเกิดจากเรื่องราวอันผูกพันของพระองค์กับเมืองศรีโคตรบองตามตำนานพะยาสิโคตตะบองของชาวลาว ซึ่งเมืองศรีโคตรบองนี้คือเมืองอันที่ตั้งของพระธาตุพนมและพระธาตุอิงฮัง

อย่างไรก็ตาม พระชาติหนึ่งของพระยาติโคตรบุรุษในตำนานอุรังคธาตุคือ พระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเชษฐาธิราช โอรสพระยาวงศา เมืองร้อยเอ็ด ประตู่ ที่ต่อมาได้ครองเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค (เวียงจันทน์) ในตำนานอุรังคธาตุยกย่องว่าเป็นกษัตริย์ประเสริฐกว่าพระยาในชมพูทวีป ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ได้โชตนาพระพุทธศาสนาของตถาคตที่เก่าที่ใหม่ให้รุ่งเรือง และกำจัดผู้คนที่มามีฉันทิฐิให้หมดไปจากเมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค (กรมศิลปากร, 2537: 39) พระองค์อาจหมายถึงพระไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ผู้ทรงเดชานุภาพที่ปกครองล้านช้างใน พ.ศ. 2091–2114 ก็ได้ เนื่องจากในสมัยพระไชยเชษฐาธิราช ก็เป็นสมัยที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาอย่างมาก (สุรศักดิ์ ศรีสาออง, 2545: 258) ทรงสร้าง (บูรณะ) พระธาตุหลวงเวียงจันทน์ขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2109 สร้างวัดและพระพุทธรูปสำคัญในเมืองเวียงจันทน์ เช่น พระเจ้าองค์ตื้อ เป็นต้น ที่สำคัญทรงได้ปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมเช่นเดียวกับในสมัยพระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเชษฐาธิราช พระองค์ทรงเป็นวีรกษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงจากคนลาว (ไกลฤกษ์ ศีลาคม, 2560: 151-186) ทั้งเรื่องในตำนานอุรังคธาตุก็จบลงในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชอีกด้วย

เหตุนี้ นอกจากในตำนานอุรังคธาตุจะระบุว่าพระยาติโคตรบุรุษคือหน่อพุทธพงศ์ของพระศรีอาริยมุตไตรยแล้ว ยังอาจมีนัยว่าพระไชยเชษฐาธิราชก็คือหน่อเนื้อพุทธพงศ์ของพระศรีอาริยมุตไตรยเช่นกัน ที่อุบัติลงมาเพื่อสร้างสมบารมีด้วยการ

พื้นฟูเมืองและพระพุทธศาสนาในเมืองเวียงจันทน์ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า
ตำนานอุรังคธาตุแต่งขึ้นเพื่อยกย่องสรรเสริญพระไชยเชษฐาธิราชก็ได้

1.3 พระธรรมราชาพุทธเจ้าในอุรังคธาตุ

พระธรรมราชาพุทธเจ้าในตำนานอุรังคธาตุ คือ บุรีจันอ้วยล้วย

เหตุที่กล่าวเช่นนั้น เพราะในตำนานได้ระบุว่า พระองค์คือพระโพธิสัตว์
ที่ได้รับการพยากรณ์แล้ว ดังว่า “...พราหมณ์ทั้ง 5 จึงได้พิจารณาคุณลักษณะ
ของบุรีจันตามคัมภีร์เพทที่ตนได้เล่าเรียนมานั้น จึงเห็นได้ว่าเป็นโพธิสัตว์ที่ได้
รับลัทธิพยากรณ์มาแล้ว,,,” (กรมศิลปากร, 2537: 110) ทั้งยังระบุว่าพระองค์
คือพระยาปัสเสนมาเกิดใช้กรรมอันเศษปุมใหญ่่นักเป็นเค้า ดังว่า “...พระยา
จันทบุรื่องค์นั้นหม่นพระยาปัสเสนมาเกิดใช้กรรมอันเศษปุมใหญ่่นักเป็น
เค้า...” (กรมศิลปากร, 2537: 34) ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงพระยาปัสเสนหรือ
พระเจ้าปเสนทิโกศลว่ามีเหตุชื้อมัลลิกาตั้งว่า “...ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล
(พระยาปัสเสน) ประทับอยู่ในห้องบรรทมกับพระนางมัลลิกาเทวี...” (พระไตรปิฎก
ภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 496: 587) โดยมีความขยายไว้ว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นโอรส
ของพระเจ้ามหาโกศล เมืองสาวตติ แคว้นโกศล เดิมนับถือลัทธิเดียรฉัตรปรารถนาจะ
ทำพิธีบูชาด้วยการฆ่าสัตว์และคน แต่นางมัลลิกาได้กราบทูลทัดทานและขอให้
พระองค์ไปขอคำแนะนำจากพระศาสดา ภายหลังเมื่อได้ฟังธรรมแล้วได้เกิดความ
เลื่อมใสเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา ส่วนประวัตินางมัลลิกา เดิมเป็นลูกสาว
ช่างทำดอกไม้ได้เป็นนมเหสี เพราะพระยาปเสนทิโกศลติดใจในเสียงอันไพเราะของ
นาง นางมัลลิกาเป็นผู้ที่มีจิตใจมั่นคงศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ใน
พระไตรปิฎกพบพระสูตรเกี่ยวกับนางมัลลิกาลหลายพระสูตร เช่น มัลลิกาสูตร (พระ
ไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 15 ข้อ 119: 137) มัลลิกาเทวีสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย
เล่ม 21 ข้อ 197: 300) มัลลิกาเทวีวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 151:
79) เป็นต้น พระสูตรหลายพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับนาง เป็นเรื่องการสนทนาธรรม
ของนางกับพระพุทธเจ้า บางครั้งก็มีพระยาปัสเสนร่วมสนทนาด้วย หรือบางครั้งเมื่อ
จบการสนทนาแล้ว นางมัลลิกาก็นำข้อคิดถ้อยคำของพระพุทธเจ้าไปเล่าถวายพระ
เจ้าปเสนทิโกศล ภาพของทั้งสองจึงเป็นผู้ปรารถนาในการฟังธรรม แต่ในตำนานอุ
รังคธาตุกลับกล่าวถึงทั้ง 2 พระองค์ไปในทางที่ไม่ค่อยดีนัก ดังว่า “...ครั้งหนึ่งพระ

ยาปัสเสนได้ลู่อำนาจมาตุคามแห่งนางมัลลิกา ลงจากผาสารทไปสู่ส้วมอาบนํ้า เพื่อเหตุนั้นจึงได้ไปเกิดในตระกูลพ่อนา ลูกสาวตระกูลวงศ์นั้นคือนางมัลลิกามาเกิดใช้เศษบุรพกรรม อันนางได้ให้หมาเสพตกนรก 7 วัน บาปนั้นหมดแล้วแต่กรรมยัง เพื่อเหตุนั้นจึงได้ตระกูลพ่อนามาเป็นผัว ที่นางตกนรกวันนั้นด้วยเหตุให้หมาเสพบาปยังเบา อันนางหล่าย (นินทา) ว่าพระยาสนุกด้วยกันกับแม่แพะนั้นบ่เป็นบาป ผัวเมียใส่โทษกันบ่ขึ้นเท่าเป็นเศษกรรมสิ่งเดียว...” (กรมศิลปากร, 2537: 34) เนื้อหาข้างต้น ที่เป็นการแต่งเสริมออกไปจากพระไตรปิฎกอาจนำมาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยนัยของเรื่องนี้ได้นำไปสู่การอธิบายความเป็นมาของเมืองสุวรรณภูมิว่า เป็นเมืองที่ติดด้วยเศษกรรมพื้นเวรแห่งพระโพธิสัตว์คือพระยาปัสเสน และเพื่อเปิดพื้นที่เนื้อหาให้เกิดเมืองจันทบุรีของบุรีจันอ้วยล้วยขึ้นต่อไปในภายหลัง

ทั้งนี้อดีตชาติของพระเจ้าปเสนทิโกศลในสมัยพระโกนาคมพุทธเจ้า คือชายผู้ยากไร้ ชื่อสุทธานณะ ผู้รักษาสระอัน 1 ปลุกดอกบัวขายเลี้ยงชีวิต ย่อมเอาดอกบัว 2 ดอกไปขาย ได้ข้าวสาร 7 กอบมือ มาหุงเลี้ยงชีวิต ในวันหนึ่งได้ตัดสินใจถวายดอกบัวที่จะนำไปขายเพื่อซื้อข้าวสารกับพระโกนาคมพระพุทเจ้า เพราะคำนึงว่า “วันนี้ไปได้ขายดอกบัวเทื่อ คุสละชีวิตคุแล้ว คัจจกัหื้อทานดอกบัว 2 ดอกนี้ ปูชาพระพุทเจ้าเทื่อ...” (บำเพ็ญ ะวิน (ปริวรรต), 2535: 20) คิดดังนั้นแล้วก็น้อมดอกบัว 2 ดอกแก่พระพุทเจ้า พระโกนาคมพระพุทเจ้ารับดอกบัวแล้วอธิษฐานให้ตั้งอยู่เหนือแผ่นดิน เป็นดังเมื่อดอกบัวอยู่ในกอบบัวอันนั้น พระพุทเจ้าก็ขึ้นนั่งอยู่เหนือดอกบัว 2 ดอก สุทธานณะมองเห็นพระพุทเจ้านั่งอยู่บนดอกบัวนั้น มีแดดส่อง คำนึงในใจว่าอย่าให้แดดได้ร้อนพระพุทเจ้า แล้วก็ไปเอาไม้้ออันมีที่ใกล้ทางนั้นมา 4 เล่ม ปักเหนือกายบนพระพุทเจ้า เอาผ้าสไบ 2 ผืน เกี้ยวแหวดพระพุทเจ้าด้วยเสาไม้นั้น แล้วตั้งความปรารถนาให้ได้เป็นพระพุทเจ้าองค์หนึ่งดังว่า “...ข้าแห่งพระพุทเจ้า ด้วยผลนิสังสะอันผู้ข้าสละชีวิตทั้งในวันนี้ แลปูชาผ้า 2 ผืนทั้งแหวดแก่พระพุทเจ้านี้ จุงหื้อข้าได้ตรัสสัพพัญญู เปนพระตน 1 โปรตสัตว์โลกตั้งพระพุทเจ้านี้เทื่อว่าอัน...” (บำเพ็ญ ะวิน (ปริวรรต), 2535: 20) บุญกุศลนั้นทำให้ชายผู้ยากไร้มาเกิดเป็นพระเจ้าปเสนทิโกศลในสมัยพระพุทเจ้าโคตมะ

ต้นเรื่องมมราชพุทธรวิสส อุตเทโส ในอนาคตวงศ์ ได้รับถึงคำพยากรณ์แห่งการอุบัติ ของพระธรรมราชาพุทเจ้าว่า “เมื่อศาสนาพระรามพุทเธอันไว้ 9 หมื่น

ปี่แล้ว อายุตนในมณฑลที่นั่น ผ่องจาก 9 หมื่นลงถึง 10 ปีแล้วพ่อยำเริญขึ้นถึงอสงไขยปี ปี่อายุเสี่ยงกาละนั้นแล้ว ถอยลงด้วยลำดับถึง 5 หมื่นปีนั้น ในกาลนั้นพระญาปเสนทิโกศลนี้ เปนอุคคฆฏิถัญญุโพธิสัตว์มีปารมีได้หอมหับ ได้ปฐมพยากรณ์ในสำนักโกณฑัญญะพุทธะแล จักได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะตน 1 ชื่อ **อัมมราช...**" (บำเพ็ญ ะวิน (ปริวรรต), 2535: 15) มณฑลที่ที่พระธรรมราชาพุทธเจ้าจะอุบัติเป็นกัปที่ต่อจากภัทรกัป มีสัญญาอสังขยมหากัปคือกัปที่ปราศจากพระพุทเจ้าคั่นอยู่

ด้วยเหตุที่ในตำนานอรัญคธาตุระบว่าบุรีจันอ้วยล้วยคือพระยาปัสเสนที่ เกิดมาใช้กรรมที่ได้ทำไว้กับนางมัลลิกา ในพระไตรปิฎกกระบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลหรือพระยาปัสเสนมิเทวีชื่อนางมัลลิกา และในอนาคตดวงสระบว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลคือสุทธมาณวะชายผู้ยากไร้ที่ได้ถวายดอกบัว 2 ดอกและกางผ้ากั้นแดดให้กับพระพุทเจ้าโกนาคมนะและจะได้เป็นพระพุทเจ้าธรรมราชาในอนาคต ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวไว้ตอนต้นว่าบุรีจันอ้วยล้วยเป็นหน่อพุทพวงค์ของพระธรรมราชาพุทเจ้า

1.4 ทำไมบุรีจันอ้วยล้วยจึงเป็นหน่อพุทพวงค์พระธรรมราชาพุทเจ้า

เหตุใดผู้แต่งตำนานอรัญคธาตุจึงแต่งให้บุรีจันอ้วยล้วยคือพระยาปัสเสนกลับชาติมาเกิด คือ พระธรรมราชาพุทเจ้าในอนาคต ไม่แต่งให้เป็นอนาคตพระพุทเจ้าองค์อื่น ตามที่ปรากฏในคัมภีร์อนาคตพุทเจ้าที่มี 10 พระองค์ เหตุนี้สันนิษฐานว่าเกี่ยวข้องกับนาคและเมืองสุวรรณภูมิ ดังจะได้อธิบายต่อไป

เมืองสุวรรณภูมิในตำนานอรัญคธาตุคือเมืองอันเป็นที่อยู่ของนาคทั้งหลาย มีสุวรรณนาคเป็นประธาน เมื่อเมืองสุวรรณภูมิล่มสลายแล้ว ในบริเวณเดียวกันจะกลายเป็นที่ตั้งเมืองจันทบุรีของบุรีจันอ้วยล้วย ซึ่งตามประวัติเจ้าบุรีจันสร้างเมืองด้วยความช่วยเหลือของนาคทั้งหลาย เพราะเหล่านาคยินดีและปรารถนาจะตอบแทนการอุทิศบุญกุศลของพระองค์ที่ทรงหลั่งน้ำทักษิโณทกให้กับพวกตนทุกครั้งหลังประกอบบุญกุศล

การเป็นที่อยู่ของนาคนี้สอดคล้องกับประวัติพระธรรมราชาพุทเจ้า ซึ่งในขณะที่พระโกนาคมนะได้เฝ้าถวายคำปรารภของสุทธมาณวะสำเร็จนั้น "...พระยานาคทั้งหลาย อันอยู่ภายใต้แผ่นดิน ได้ยินเสียงอันนั้น คือออกมาสู่เมืองคน เทวดาพรหมอันอยู่ฝ่ายบนคิลงมาชุมนุมกันแล้ว ก็เข้าเฝ้าไหว้พระเจ้า ถามว่า ข้าแห่งพระสัพพัญญเจ้า อันกล่าวว่า สมิขณตุ นั้น ดังรือ มักว่าหือพอรแก่ผู้ใดชา อถ โธ ภวคา ที่นั้นพระพุทเจ้ากล่าววว่า ดุราเทวดานาคราชทั้งหลาย สุทธมาณวะปุชาตถาคตะด้วย

ดอกบัว 2 ดอก ด้วยผ้า 2 ผืนก็ยังแดดแล้ว ปราบธนาทัพพญญานแล...” (บำเพ็ญ
ระวิน (ปริวรรต), 2535: 20) หมู่เทวดา นาคราชทั้งหลาย ก็มีใจยินดีสาธุการแก่มาณ
วะ บุชาด้วยวัตถุวิเศษต่างๆ ไหว้พระพุทธเจ้าแล้วกลับไปเมืองตน ความสัมพันธ์ของ
สุทธมาณวะกับนาคปรากฏแต่ในประวัติอนาคตพุทธเจ้าพระธรรมราชาเท่านั้น เช่น
เดียวกับความสัมพันธ์ของบุรีจันอ้วยล้วยกับนาคซึ่งได้ช่วยเหลือในการสร้างเมืองใน
ตำนานอุรังคธาตุ นาคจึงเป็นพยานในการประกอบกรรมดีของสุทธมาณวะและบุรี
จันอ้วยล้วย ด้วยเหตุนี้จึงสันนิษฐานว่า เหตุที่ในตำนานอุรังคธาตุได้แต่งให้บุรีจันอ้วย
ล้วยเป็นพระธรรมราชาพุทธเจ้า เพราะมีความเกี่ยวข้องกับหมู่ นาคอันมากที่อาศัย
อยู่ในเมืองสุวรรณภูมินั่นเอง

เมื่อพิจารณาเรื่องหน่อพุทธพงศ์ทั้ง 2 พระองค์ในตำนานอุรังคธาตุแล้ว ก็
สามารถสรุปได้ว่า พระศรีอาริยมตไตรยเกี่ยวข้องกับเมืองศรีโคตรบองมาแต่แรก คือ
เป็นเมืองที่พระยาติโคตรบูรประทับและได้ตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าครั้งแรก
ส่วนพระธรรมราชาพุทธเจ้าเกี่ยวข้องกับเมืองสุวรรณภูมิหรือเมืองจันบุรีโดยเป็นที่
ประทับของจันทบุรีอ้วยล้วย พระโพธิสัตว์ที่ได้รับการพยากรณ์แล้ว

2. หน่อพระอรหันต์

หน่อพระอรหันต์ที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง การจุติและอุบัติ
ของพระอรหันต์ทั้ง 5 ได้แก่ 1) พระอรหันต์มหารัตนเถระ 2) พระอรหันต์จุลรัตนเถระ
3) พระอรหันต์จุลสุวรรณปราสาทเถระ 4) พระอรหันต์มหาสุวรรณปราสาทเถระ และ
5) พระอรหันต์สังขวิเถระ

2.1 กษัตริย์ทั้ง 5 กับการสถาปนาพระอุรังคธาตุใน พ.ศ. 1

อดีตชาติของพระอรหันต์มหารัตนเถระคือพระยาสุวรรณภิงคาร
ปกครองเมืองหนองหานหลวง อดีตชาติของพระอรหันต์จุลรัตนเถระคือพระยาคำแดง
เมืองหนองหานน้อย อดีตชาติของพระอรหันต์จุลสุวรรณปราสาทเถระคือพระยาจุล
ณีพรหมทัตเมืองจุลณีพรหมทัต อดีตชาติของพระอรหันต์มหาสุวรรณปราสาทเถระ
คือพระยาอินทปัฐนครเมืองอิทปัฐนคร และอดีตชาติของพระอรหันต์สังขวิเถระคือ
พระยานันทเสนเมืองศรีโคตรบอง หน่อพระอรหันต์ในพระชาติที่อุบัติเป็นกษัตริย์นี้มี
ความสัมพันธ์กับการสถาปนาพระอุรังคธาตุบนภูเก้าพรา้ง ดังนี้

1) พระยาสุวรรณภิงคารเมืองหนองหานหลวง มีชีวิตร่วมสมัยกับ พระพุทธเจ้าโคตมะ ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีบุญญาภพ ทรงกระโจนหัวคำ สังกวาลคำ น้ำเต้าคำ ได้ทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าไปฉันในปราสาท เมื่อพระตถาคตฉันแล้วได้ เทศนาสั่งสอนก่อนเสด็จไปไว้รอยพระบาทที่ในเมืองหนองหานหลวงพร้อมกระทำ พุทธทำนาย พระยาสุวรรณภิงคารบังเกิดความซาบซึ้งในธรรม ปราบปรามจะตัดพระ ศีลบูชาพระพุทธบาท แต่มเหสีได้ห้ามไว้ด้วยเหตุผลว่า หากพระองค์มีชีวิตอยู่ต่อ ไปก็จะกระทำบุญในพระพุทธศาสนาได้มากกว่านี้ ลักษณะเนื้อหาข้างต้นนี้ ยังพบใน ตำนานพระธาตุตะไค้เจ้า ที่กษัตริย์เมืองเซตนครทรงปราบปรามจะตัดศีลบูชาพระ เกศธาตุของพระพุทธเจ้าโคตมะ แต่มเหสีได้ห้ามไว้ด้วยเหตุผลทำนองเดียวกันคือหาก พระองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ก็ยังสามารถทำการสักการบูชาและอุปัฏฐากดูแลรักษา พระเกศธาตุได้ (พระมหาสิทธิชัย ขยสิทธิ. (ปริวรรต), 2563: 69) อย่างไรก็ตามผู้ที่ สามารถตัดศีลบูชาธรรมได้สำเร็จ คือ พระศรีอาริยมุตไตรยในพระชาติที่อุบัติเป็น พระเจ้าสังขจักรพรรดิราชครองเมืองอินทปัตนคร สมัยของพระสิริมิตรพุทธเจ้า ดังว่า “...โต จูโต สุตบปพุทโ วิย พระญากักกวัดตติตตหวัปฐมาตธัมมแห่งพระพุทธเจ้า สิริมิตตะแล้วจตุตถจากอิตถภาวะอันนั้นแล...” (บาเพ็ญ ะวิน (ปริวรรต), 2535: 13)

ภายหลังพระพุทธเจ้านิพพานแล้ว พระมหากัสสปะเถระ พร้อม พระอรหันต์ 500 ได้นำพระอัฐิธาตุไปประดิษฐานที่ภูเก้าพร้าวใน พ.ศ. 1 พระยา สุวรรณภิงคารทรงชุดหลุมเป็นปฐมฤกษ์ บริจาควัตถุข้าวของ เป็นต้นว่ามงกุฏ ทองคำคู้หนึ่ง สังกวาลทองคำคู้หนึ่ง กระโถนทองคำลูกหนึ่ง แล้วเอาแหวนทองคำ และกระจอนหูใส่ในกระโถนจนเต็ม พานทองคำลูกหนึ่ง เอาวันละคัง (ระซัง?) บรรจุ เต็มพาน โอทองคำ โอเงิน โอนาก รองไว้ ณ ภายใต้อูมองค์ ตักน้ำในไหประพรม อูมองค์ทั้ง 4 ด้าน แล้วประทักษิณเวียนขวา 3 รอบ เมื่อพระยาทั้ง 4 ได้ก่อผนังแต่ละ ด้านแล้ว พระองค์ได้ก่อรูปฝาละมีตลอดขึ้นไปจนถึงที่สุดยอด ตั้งความปรารถนา เป็นพระอรหันต์และอย่าได้พลัดพรากจากการเป็นพี่น้องกับพระยาคำแดงเมือง หนองหานน้อย เมื่อกลับจากการประดิษฐานพระอัฐิธาตุ พระยาสุวรรณภิงคาร เมืองหนองหานหลวงกับพระยาคำแดงเมืองหนองหานน้อยจึงจุติตายไปพร้อมกันเกิด เป็นพี่น้องบุตรพระยาจุลอินทปัตฐนคร เมืองอินทปัตฐนคร โดยพระยาสุวรรณภิงคารจุติ ไปเกิดเป็นมหารัตนกุมาร เป็นศิษย์ของพระพุทธรักขิตอยู่ที่หอผาเมืองจันทบุรี สำเร็จ

พระอรหันต์เป็นมหารัตนเถระ

2) พระยาคำแดงเมืองหนองหานน้อย มีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เป็นพระอนุชาข้างฝ่ายมารดา กับพระยาสุวรรณภิงคารเมืองหนองหานหลวง เมื่อ ฐานาพระอริราชทูต พระยาคำแดงได้ก่ออุโมงค์เป็นรูปพรหมสี่หน้าไว้ที่บัวหลวง แห่งหนึ่ง ที่บัวกุ่มน้อยแห่งหนึ่ง และที่อื่นในเมืองหนองหานน้อย เพื่อปรารภณา จะให้พระมหากัสสปะประดิษฐานพระอริราชทูต แต่เมื่อพระองค์ทราบว่าเป็นพระ มหากัสสปะไม่ประดิษฐานพระอริราชทูตไว้ที่ใดนอกจากภูมิกำพร้าว จึงได้นำข้าว ของเงินทองขึ้นบรรทุกบนหลังช้างม้าพาบริวารสู่เมืองหนองหานหลวงเพื่อร่วม ขบวนนำเอาพระอริราชทูตไปสู่ภูมิกำพร้าว พระองค์ได้ก่อผนังอุโมงค์ด้านทิศตะวันตก ทรงบริจาคพระราชทรัพย์บูชา เป็นต้นว่ากระโถนทองคำลูกหนึ่ง เอาแหวนใส่ใน กระโถนนั้นให้เต็ม เงิน 300,000 มงกุฏ มรดกคู่หนึ่ง ปิ่นทองคำคู่หนึ่ง พานทองคำ เอาหินมุกต์มาทำหีบใส่ข้าวของนั้น เอาลง ไปรองภายใต้ด้านที่พระองค์ก่อ ตั้ง ความปรารภณาเป็นพระอรหันต์และอย่าได้พลัดพรากจากการเป็นพี่น้องกับพระยา สุวรรณภิงคาร ไม่นานพระยาสุวรรณภิงคารเมืองหนองหานหลวงกับพระยาคำแดง เมืองหนองหานน้อยยุติตายไปพร้อมกัน ไปเกิดเป็นพี่น้องบุตรพระยาจุลอินทปฐนคร เมืองอินทปฐนคร โดยพระยาคำแดงจุติไปเกิดเป็นจุลรัตนกุมารผู้น้อง พระพุทธบริษัท ได้นำมาบวชอยู่ที่หอยผา เมืองจันทบุรี สำเร็จพระอรหันต์เป็นจุลรัตนเถระ

3) พระยาจุลฉนิพรหมทัตเมืองจุลฉนิพรหมทัต มีชีวิตร่วมสมัยกับ พระพุทธเจ้า เมื่อพระมหากัสสปะเถระพร้อมพระอรหันต์ 500 นำพระอริราชทูตจะ ไปประดิษฐานที่ภูมิกำพร้าว พระยาจุลฉนิพรหมทัตได้เสด็จไปรอรับพระอริราชทูตที่ริม แม่น้ำโขงเสมอปากน้ำเซ พร้อมกับพระยาอินทปฐนครและพระยานันทเสน ทรงก่อ ผนังอุโมงค์ด้านทิศตะวันออก บริจาคพระราชทรัพย์และวัตถุสิ่งอื่นรองบูชาไว้ภายใต้ ด้านที่พระองค์ทรงก่อ มีเงิน ทองคำ ช้อง เป็นต้น ปรารภณาไปร่วมเกิดพระบิดามารดา เดียวกันกับพระยาอินทปฐนครและขอให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ภายหลังพระยาจุลฉนิ พรหมทัตกับพระยาอินทปฐนครได้จุติไปเกิดในพระครรภ์ของนางปัจฉิมกุมารี มเหสี พระยาปุตตจุลฉนิพรหมทัต พระยาจุลฉนิพรหมทัตเกิดเป็นมหาสุวรรณปราสาท พระ ธรรมบริษัทได้นำมาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วสอนวิปัสสนา ไปอยู่เวียงจัว ได้ปาก ห้วยคุคำ เมืองจันทบุรี ต่อมาสำเร็จพระอรหันต์ เป็นพระมหาสุวรรณปราสาทเถระ

4) พระยาอินทปัฐนครเมืองอินทปัฐนครมีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เมื่อพระมหากัสสปะเถระพร้อมพระอรหันต์ 500 นำพระอูรังคราตุไปประดิษฐานที่ภู กำพำร้า พระองค์เสด็จไปร้อรับที่ริมแม่น้ำโขงเสมอปากน้ำเซ พร้อมกับพระยาจุลณีพรหม ทัดและพระยานันทเสน ทรงก่อดนังอุโมงค์ด้านทิศใต้ และทรงบริจาคพระราชทรัพย์และ วัตถุสิ่งอื่นรองบูชาไว้ภายใต้ด้านที่พระองค์ทรงก่อ มีเงิน มงกุฎทองคำ ทรงหล่อรูปเรือ เป็นต้น ประราณาไปร่วมเกิดพระบิดามารดาเดียวกันกับพระยาจุลณีพรหมทัดเมืองจุลณี พรหมทัดและขอให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต่อมาพระยาอินทปัฐนครเมืองอินทปัฐนครจุติ ไปเกิดในพระครรภ์ของนางปัจฉิมกุมารี มเหสีพระยาปุตตจุลณีพรหมทัด เป็นพระอนุชา ของมหาสุวรรณปราสาทกุมาร (พระยาจุลณีพรหมทัด) ชื่อจุลสุวรรณปราสาทกุมาร พระ ธรรมรักชิตได้นำมาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วสอนวิปัสสนา ไปอยู่เวียงจัว ได้ปากห้วย คำ สำเร็จพระอรหันต์เป็นพระจุลสุวรรณปราสาทเถระ

5) พระยานันทเสนเมืองศรีโคตรบองมีชีวิตร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า เป็นอนุชาของพระยาติโคตรบวร เมื่อพระยาติโคตรบวรไปจุติบังเกิดเป็นพระยาสุริย วงศาในเมืองสาเกตนคร พระยานันทเสนจึงขึ้นครองราชสมบัติแทน เมื่อพระมหา กัสสปะเถระพร้อมพระอรหันต์ 500 นำพระอูรังคราตุไปประดิษฐานที่ภูกำพำร้า พระยานันทเสนได้เสด็จไปร้อรับที่ริมแม่น้ำโขงเสมอปากน้ำเซ พร้อมกับพระยาจุลณี พรหมทัดกับพระยาอินทปัฐนคร ทรงก่อดนังอุโมงค์ด้านทิศเหนือ และทรงบริจาค พระราชทรัพย์และวัตถุสิ่งอื่นรองบูชาไว้ภายใต้ด้านที่พระองค์ทรงก่อ มีขันทอง คำ เอาแหวนทองคำบรรจุลงในขันจนเต็ม ขันเงิน เอาปิ่นทองคำบรรจุในขันเงิน ไตเงิน เอาม้าวบรรจุในไตเงิน ช้อง เป็นต้น พระองค์ประราณาเป็นพระอรหันต์ ต่อมา พระยานันทเสนจุติตายไปปฏิสนธิในครรภ์พระนางศรีรัตนเทวี พระราชเทวีของพระยา สุริยวงศาธรรมิกราชาเมืองร้อยเอ็ดประตูเป็นเจ้าสังขวิขุมาร พระสังฆรักชิตได้นำมา บวชแล้วสอนวิปัสสนาอยู่เมืองลาหนองคาย สำเร็จพระอรหันต์เป็นสังขวิขเถระ

2.2 พระอรหันต์ทั้ง 5 กับการสถาปนาพระอูรังคราตุใน พ.ศ. 200

พ.ศ. 200 พระยาโศกได้เกิดมาโชตนาพระพุทธศาสนา พระอรหันต์ ทั้ง 5 คือ พระมหารัตนเถระ พระจุลรัตนเถระ พระจุลสุวรรณปราสาทเถระ พระ มหาสุวรรณปราสาทเถระ และพระสังขวิขเถระ กับพระอาจารย์ทั้ง 3 คือ พระพุทธ

รักชิต พระธรรมรักชิต และพระสังฆรักชิต ร่วมกันอัญเชิญพระบรมธาตุหัวเหน่า พระพุทธเจ้า 29 องค์ ธาตุเขี้ยวผาง 7 องค์ ธาตุฝ่าตีนขวา 9 องค์ จากเมืองราชคฤห์ มายังแผ่นดินที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อมาหยุดที่เมืองคอนราช (นครราชสีมา) พระอาจารย์ทั้ง 3 ได้สั่งให้นำพระธาตุไปประดิษฐานยังที่ต่างๆ ก่อนกลับเมืองราชคฤห์ คือไม่ได้ไปฐานาพระอุรังคธาตุ พระอรหันต์ทั้ง 5 จึงได้นำพระบรมสารีริกธาตุ ไปประดิษฐานไว้ที่ร่มไม้ป่าแบ่งที่ภูเขาหลวงเป็นลำดับแรก จึงไปฐานาพระบรมธาตุหัวเหน่าพระพุทธเจ้า 29 องค์บนภูเขาหลวง เมืองจันทบุรี มีพระยาจันทบุรี กับนางอินสว่างลงฮอดเป็นประธาน จากนั้นพระรัตนเถระและจุลรัตนเถระนำ พระธาตุเขี้ยวผาง 4 องค์ ไปประดิษฐานที่ทำหอแพ เมืองจันทบุรี ส่วนมหาสุวรรณปราสาทพี่น้องนำเอาพระธาตุฝ่าเท้า 9 องค์ ไปประดิษฐานที่เมืองลาหนองคาย จากนั้นพระสังฆเถระได้เข้าไปบิณฑบาตในพระราชฐานของพระยาสุมิตตธรรมมรุกขนครเพื่อโปรดพระยาและเทวีอันเป็นบิดามารดาของตนในอดีตชาติ ส่วนพระจุลสุวรรณปราสาทเถระและมหาสุวรรณปราสาทเถระไปบิณฑบาต ในเมืองจุลนิพรมหัตถ์เพื่อโปรดพระยาบุตรจุลนิพรมหัตถ์และนางปัจฉิมเทวี ที่เป็นบิดามารดาในชาตินี้ เพื่อให้รู้และได้ร่วมบุญในการฐานาพระอุรังคธาตุ เช่นเดียวกับที่พระมหารัตนเถระกับจุลรัตนเถระได้เข้าไปบิณฑบาตในเมืองอินทปัฐ เพื่อโปรดพระยาอาร์ที่เป็นจุลบิดาคือพระยาจุลอินทปัฐนครให้รับรู้และให้ร่วมในบุญใหญ่นี้เช่นกัน จากนั้นพระจุลสุวรรณปราสาทเถระ พระมหาสุวรรณปราสาทเถระ พระมหารัตนเถระ และพระจุลรัตนเถระ จึงเสด็จไปรวมกับพระสังฆเถระที่ปราสาทของพระยาสุมิตตธรรม ก่อนไปฐานาพระอุรังคธาตุร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยพระอรหันต์ทั้ง 5 พระยาและพระเทวีทั้ง 3 ได้แก่ พระยาสุมิตตธรรมมรุกขนคร พระยาบุตรจุลนิพรมหัตถ์ พระยาจุลอินทปัฐนคร และพระฤๅษีทั้ง 2 ได้แก่ อมรฤๅษีและโยชิกฤๅษี

3. หน่อพุทธพงศ์ไม่เสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์

เมื่อพิจารณาพระชาติของหน่อพุทธพงศ์ในตำนานอุรังคธาตุ พบว่าไม่มีพระชาติใดที่เสวยเป็นพระอรหันต์ มีเพียงการเสวยพระชาติเป็นกษัตริย์และฤๅษีเท่านั้น ส่วนพระชาติของหน่อพระอรหันต์นั้นมีเพียงพระชาติที่เป็นกษัตริย์เท่านั้น

เหตุที่หน่อพุทธพงศ์ไม่เสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์ เนื่องจากการเสวยพ

ระชาติเป็นพระอรหันต์นั้นจะนำไปนิพพานในท้ายที่สุด เมื่อนิพพานแล้วก็ไม่จุติอีกต่อไป การเสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้สำหรับกษัตริย์หน่อพุทธพงศ์ที่มีความจำเป็นต้องจุติเพื่อสร้างสมบารมีให้เต็มพร้อม ก่อนที่จะอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตในพระชาติสุดท้าย

ปรากฏการณ์นี้เห็นได้ชัดในกรณีของโยธิกฤตยัสสหายธรรมของพระฤๅษีอมรณี ที่ได้รับรฐาปนาพระอรรคชาตใน พ.ศ. 200 โดยพระโยธิกฤตยัสตั้งปรารภนาให้สำเร็จพระอรหันต์ แต่พระอมรณีฤๅษีกลับตั้งปรารภนาเป็นพุทธบิดา จากนั้นเนื้อหาในตำนานอรรคชาตก็ไม่ปรากฏเรื่องราวของพระฤๅษีโยธิกะอีกเลยว่าได้ไปเสวยชาติเป็นอะไรบ้างเพราะได้นิพพานไปแล้ว คงปรากฏเพียงเรื่องราวของอมรณีฤๅษีที่ไปเสวยพระชาติต่างๆ เป็นกษัตริย์บ้างฤๅษีบ้าง ก่อนจะอุบัติเป็นพุทธบิดาตามคำปรารภนา พระชาติที่อมรณีฤๅษีไปเสวยนั้นมี 11 พระชาติ ในจำนวนนี้มี 3 พระชาติที่อุบัติเป็นบิดาของพระเจ้าติโคตรบูร และมี 1 พระชาติที่อุบัติเป็นพี่น้องต่างมารดาของพระเจ้าติโคตรบูร ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวเป็นหัวข้อไว้ว่าหน่อพุทธพงศ์ไม่เสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์

สรุป

หน่อพุทธพงศ์ในตำนานอรรคชาตคือพระยาติโคตรบูร พระไชยเชษฐาธิราช กับจันทบุรีอ้วยล้วย พระยาติโคตรบูรเป็นหน่อพุทธพงศ์ของพระศรีอาริยเมตไตรย โดยพระศรีอาริยเมตไตรยได้เสวยพระชาติเป็นกษัตริย์และฤๅษีรวม 17 พระชาติ เป็นไปเพื่อการสั่งสมบารมี ด้วยการสร้างและบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาในเมืองต่างๆ บนแผ่นดินที่ราบลุ่ม 2 ผังแม่น้ำโขง เพื่อจะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต โดยพระยาสุริยวงศาไชยจักรธรรมิกราชาเขมรฐาธิราช เมืองจันทบุรีศรีสัตตนาค อาจหมายถึงพระไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์ล้านช้าง ใน พ.ศ. 2091-2114 ก็ได้ ส่วนบุรีจันอ้วยล้วยคือหน่อพุทธพงศ์ของพระธรรมราชาพุทธเจ้า เสวยพระชาติ เป็นพระยาปัสเสน หรือพระเจ้าปเสนทิโกศลมาก่อน

หน่อพระอรหันต์ในตำนานอรรคชาต คือ พระอรหันต์มหารัตนเถระ พระอรหันต์จุลรัตนเถระ พระอรหันต์จุลสุวรรณปราสาทเถระ พระอรหันต์มหาสุวรรณปราสาทเถระ และพระอรหันต์สังขวิขเถระ มีความสัมพันธ์กับการรฐาปนาพระอรรคชาต ใน พ.ศ. 200 พระอรหันต์ทั้ง 5 ได้เคยเสวยพระชาติเป็นกษัตริย์

ทั้ง 5 คือ พระมหารัตนเถระเสวยพระชาติเป็นพระยาสุวรรณภิงคารเมืองหนองหาน หลวง พระจุลรัตนเถระเสวยพระชาติเป็นพระยาคำแดงเมืองหนองหานน้อย พระจุลสุวรรณปราสาทเถระเสวยพระชาติเป็นพระยาจุลณีพรหมทัตเมืองจุลณีพรหมทัต พระมหาสุวรรณปราสาทเถระเสวยพระชาติเป็นพระยาอินทปฐนครเมืองอินทปฐ และพระสังขวิเถระเสวยพระชาติเป็นพระยานันทเสนเมืองศรีโคตรบอง กษัตริย์ทั้ง 5 นี้ มีความสัมพันธ์กับการประดิษฐานพระอัฐิธาตุใน พ.ศ. 1

ทั้งนี้พบว่าหน่อพุทธพงศ์จะไม่เสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์ เนื่องจากการเสวยพระชาติเป็นพระอรหันต์นั้นจะนำไปนิพพานในท้ายที่สุด เท่ากับโอกาสที่จะได้สั่งสมบารมีให้เต็มก่อนเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตก็หมดสิ้นไปเช่นกัน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2537). **อัฐิธาตุ ตำนานพระธาตุพนม**. พิมพ์เนื่องในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมสองฝั่งโขง. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว.
- ไกลฤกษ์ ศิลาคม. “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช: โพธิกษัตริย์กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สองฝั่งโขง” **วารสารพื้นถิ่นโขงชีมูล**. 3(1), 151-186.
- บำเพ็ญ ะวิน (ปริวรรต). (2535). **อนาคตวงศ์ เมตเตยยสูตร และเมตเตยวงศ์** **สำนวนล้านนา**. เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: จันทรเพ็ญ.
- พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ. (ปริวรรต). (2563). **ตำนานพระธาตุตะเคิงเจ้า ฉบับโบราณ** **วัดร่องฟองเมืองแพร่**. แพร่: แพร่ไทยอุตสาหกรรมพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมสารีริกธาตุกับการสร้างบ้านเมืองบนที่ราบเชิงแสน. **รายงานการวิจัย**. วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรศักดิ์ ศรีสำออง. (2545). **ลำดับกษัตริย์ลาว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.